

Obsah

I.

Informace o spořitelních a úvěrních družstvech v České republice

- 1.1. Základní informace o spořitelních a úvěrních družstvech
- 1.2. Činnost spořitelních a úvěrních družstev
- 1.3. Vztah mezi spořitelními a úvěrními družstvy a Českou národní bankou
- 1.4. Vztah mezi spořitelními a úvěrními družstvy a Ministerstvem financí
- 1.5. Další instituce, které mají vztah ke spořitelním a úvěrním družstvům

II.

Vývoj a analýza stavu družstevního peněžnictví

- 2.1. Vývoj sektoru družstevního peněžnictví
- 2.2. Aktuální stav a analýza sektoru družstevního peněžnictví
- 2.3. Vznik Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami

III.

Aktuální stav sektoru a výhled do budoucnosti

- 3.1. Problémy družstevních záložen
- 3.2. Hodnocení družstevních záložen
- 3.3. Opatření nutná pro stabilizaci sektoru
- 3.4. Vazba budoucí právní úpravy na předpisy Evropských společenství

IV.

Závěr

- 4.1. Přehled důležitých skutečností
- 4.2. Předpokládaný vývoj družstevního peněžnictví ve vazbě na bankovní směrnice EU
- 4.3. Budoucí legislativní úprava činnosti spořitelních a úvěrních družstev

V.

Příloha

Grafy

I.

Informace o spořitelních a úvěrních družstvech v České republice

1.1. Základní informace o spořitelních a úvěrních družstvech

Spořitelní a úvěrní družstva /dále družstva nebo DZ/ vyvíjejí svou činnost na základě zákona č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, a na základě obchodního zákoníku, jehož ustanovení o družstvech platí tehdy, jestli-že zákon č. 87/1995 Sb. nestanoví něco jiného.

Tato družstva vyvíjejí svou činnost mimo jakoukoliv kontrolní působnost České národní banky a Ministerstva financí. Obě jmenované instituce měly od samého počátku námitky ke vzniku DZ, jejichž činnost byla násilně přerušena reorganizací bývalého Československého peněžnictví v r. 1948. Vznik spořitelních a úvěrních družstev, které by nepodléhaly kvalifikované kontrole v době, kdy se začínaly objevovat problémy v bankovním sektoru, považovaly jak ČNB, tak MF za nešťastné. Na základě poslanecké iniciativy byl přijat výše uvedený zákon č. 87/1995 Sb. a tím byl vznik spořitelních a úvěrních družstev umožněn. Jedním z důvodů vzniku DZ byla představa, že tato družstva vyplní určitou mezeru, která na bankovním trhu existovala, to je že se zaměří na poskytování drobných, řádově desetitisícových půjček a úvěrů, o jejichž poskytování banky nemají zájem. Je však zapotřebí vidět tu skutečnost, že se vývoj družstevního peněžnictví ubírá od samého počátku jeho znovuvytvoření nesprávným směrem. Prvotní idea malých družstev, kde se všichni členové navzájem znají a důvěřují si, nebyla důkladně promítnuta do zákona a DZ se vyvíjejí v zásadě dvojím způsobem: jednak vznikají malá, místně působící družstva, jejichž případný úpadek by neměl vliv na stabilitu sektoru, a vedle nich byla cíleně zakládána družstva s celostátní působností či s působností přesahující rámec regionu, z nichž pád jednoho či dvou může ohrozit stabilitu celého sektoru družstevního peněžnictví. Výsledkem takového cíleného jednání je vznik kolosů, ve kterých je princip členství jen formální záležitostí a členství samotné je pouhým důsledkem nekritického přijímání slibů nereálných úrokových výnosů. V takovýchto kolosech družstevníci nemají možnost vykonávat účinným způsobem vlastnická práva. Situaci některých družstev pak zhoršují dceřinné společnosti zřízené jejich managementem, což zákon umožňuje. K tomuto viz. níže.

1.2. Činnost spořitelních a úvěrních družstev

Od účinnosti zákona 87/1995 Sb. dochází v ČR k poměrně rychlému rozvoji družstevního peněžnictví. V současné době je Úřadem pro dohled nad družstevními záložnami /dále Úřad, ÚDDZ nebo Úřad pro dohled/ evidováno 126 družstev ze kterých je zapsáno v obchodním rejstříku 107, z nichž je činných 79. Ta získala od cca 120 tisíc členů na vkladech řádově 10,8 miliardy korun.

K 30.9. 1999 byly 3 největší DZ tyto:

- a) 1. Družstevní záložna Ostrava
- cca 24.000 členů

Trutnovská - 22

*Nangst case
Družstevní záložna - 22*

- cca 3,5 mld. Kč bilanční sumy
 - vklady 3,48 mld Kč
- b) Českomoravská družstevní spořitelna Ostrava
- cca 13.000 členů
 - 1,7 mld. Kč bilanční sumy
 - vklady 1,44 mld. Kč
- c) Rodinná družstevní záložna:
- 31.000 členů
 - cca 1,6 mld. Kč bilanční sumy
 - vklady 1,66 mld. Kč

Z dostupných údajů vyplývá, že vedení řady družstevních záložen se dopouštěla stejné chyby, jako banky počátkem 90. let, a příliš investovaly do expanze, zřizování poboček a všech záležitostí s tím spojených - investice do budov, technického vybavení, personálu atd.. /Dle získaných informací jenom zřízení malé expozitury se dvěma pracovníky přijde „mateřskou“ DZ na cca 500.000 Kč. Existují družstva, která mají desítky poboček a desítky expozitur/. S tím pak souvisí zvýšené provozní náklady. K tomu připočteme vysoké úrokové výnosy nabízené členům, které jsou, dle našeho názoru, neúměrné a po tomto neúplném výčtu není příliš překvapující sdělení, že cca polovina DZ hospodaří ve ztrátě: Dle dostupných údajů, které nezahrnují náklady spojené s tvorbou opravných položek k zohlednění hodnoty aktiv, hospodaří téměř 50% aktivních družstevních záložen k 30.9.1999 se ztrátou.

Zejména velké DZ s celostátní působností nebo s působností přesahující rámec regionu vyvíjejí rozsáhlé podnikatelské aktivity, od směnářské činnosti až po phonebanking a platební karty. Je bez pochyby, že velké DZ se snaží konkurovat bankám, ale tuto činnost vyvíjejí s ne vždy kvalifikovanými pracovníky a jejich kontrola také není vždy dostatečná.

Možnosti zřizování dceřinných společností družstevními záložnami ukazují, že tímto způsobem odcházejí z družstev značné prostředky a tím se DZ stávají nelikvidními. Jejich prostřednictvím DZ pronikají do oblastí, jejichž přímý výkon jim zákon č. 87/1995 Sb. nedovoluje, s nejrůznějšími předměty podnikání, od stavebních a investorských firem až po cestovní kanceláře. Zákon č. 87/1995 Sb. je koncipován tak, že spořitelním a úvěrním družstvům zakládání právnických osob za účelem podnikání dovozuje, ale neřeší způsob a možnost kontroly těchto dceřinných společností, zejména v souvislosti s riziky, vyplývajícími z neomezeného předmětu činností, které mohou vykonávat. Touto formou mohou být aktivity jiných právnických osob financovány z vkladů členů družstva. Podnikatelské záměry některých družstev jdou svou rizikovostí nad rámec důvodů, které vedly k přijetí zákona č. 87/1995 Sb., to je rozvoj družstevního peněžnictví. K uvedeným výhradám můžeme přiřadit i pochybnosti o kvalifikovanosti nejenom výkonných pracovníků, ale i managementu těch družstev, v jejichž vedení jsou lidé bez znalostí finančnictví. O hospodaření a profil vedení některých družstev se začínají zajímat i sdělovací prostředky a orgány činné v trestním řízení.

Vysoké objemy vkladů nasbírala řada spořitelních a úvěrních družstev díky slibovaným nereálným výnosovým úrokům (svého času dokonce ve výši od 17 do 33 %). Dnes se pohybují úrokové výnosy u některých družstev okolo 14,5%. Tuto situaci se MF a ČNB snažilo v r. 1997-98 usměrnit prostřednictvím Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami. Jinou možností jak MF, tak ČNB nemají. ČNB v souladu s pravomocemi, které jí ukládá zákon č. 21/1992 Sb., o

bankách, uložila Českomoravské družstevní spořitelně - spořitelnímu a úvěrnímu družstvu pokutu za neoprávněné užívání slova „spořitelna“ v jejím názvu, což se stalo i veřejnou záležitostí. Není vyloučeno, že i takto zavádějící názvy mohou mít vliv na rozhodování drobných střadatelů při ukládání jejich finančních hotovostí, neboť se mohou domnívat, že se jedná o spořitelnu - banku, nikoliv o družstvo. Rovněž reklamní aktivity DZ mohou být zavádějící; některá družstva inzerují své služby jako „bankovní produkty DZ“. Svého času získali pracovníci MF od pracovníků některých družstevních záložen signály v tom směru, že s tím, jak vešly ve známost problémy České spořitelny, a.s., vybírali někteří střadatelé od ČS své peníze a ukládali je do družstevních záložen z obavy, aby o ně v ČS nepřišli. Při pohledu na pokles depozit u ČS a nárůst vkladů u DZ (3 čtvrtletí 1988) se zdály být tyto signály opodstatněné.

1.3. Vztah mezi spořitelními a úvěrními družstvy a Českou národní bankou

Podle § 30 zákona č. 87/1995 Sb., je spořitelním a úvěrním družstvům uložena povinnost plnit vůči ČNB informační povinnost ve smyslu zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance. V souladu se zněním § 30 zákona č. 87/1995 Sb. a zněním § 41 odst. 2 zákona č. 6/1993 Sb. je ČNB oprávněna vyžadovat od DZ jakékoliv potřebné informace a podklady. Pokud by, v případě vyžádání Českou národní bankou, některá DZ požadované informace a podklady neposkytla, nebo by požadované informace a podklady byly neúplné nebo nesprávné, má by ČNB právo uložit takovéto DZ ve správním řízení pokutu podle § 46 zákona č. 6/1993 Sb. až do výše 1 milionu Kč. Jak bylo ověřeno u ÚDDZ, ČNB žádné informace ani podklady od DZ nevyžaduje.

1.4. Vztah mezi spořitelními a úvěrními družstvy a Ministerstvem financí

Podle zákona č. 87/1995 Sb. o spořitelních a úvěrních družstvech /dále jen zákon/, vykonává ministr financí některé činnosti v sektoru družstevního peněžnictví ve dvou oblastech, a to směrem k zajišťovacímu fondu družstevních záložen (obdoba Fondu pro pojištění vkladů u bank) a k úřadu pro dohled nad družstevními záložkami /dále jen Úřad/. Zákonná úprava vztahu mezi spořitelními a úvěrními družstvy a Ministerstvem financí je následující:

Ve smyslu § 15 zákona:

- a) ministr financí jmenuje a odvolává předsedu, místopředsedu a ostatní členy představenstva Zajišťovacího fondu družstevních záložen /dále jen Fond/.
- b) ministerstvo financí vydává předchozí souhlas s vydáním statutu Fondu, ve kterém jsou stanoveny podrobnosti o postavení, působnosti a činnosti Fondu.

Ve smyslu § 24 zákona:

- a) ministr financí jmenuje a odvolává ředitele Úřadu
- b) postavení, působnost a činnost Úřadu se řídí statutem, který vydal ředitel Úřadu po předchozím souhlasu Ministerstva financí
- c) Úřad každoročně vypracovává zprávu o činnosti a hospodaření Úřadu, kterou předkládá Ministerstvu financí ke schválení

d) pokud nedojde Ministerstvem financí ke schválení zprávy, je ministr financí povinen odvolat ředitele Úřadu z funkce a jmenovat do tří měsíců nového ředitele.

Ve smyslu § 26 zákona:

Pokud nepostačují finanční prostředky, vybrané od družstev k pokrytí rozpočtu Úřadu, poskytne potřebné prostředky stát /MF ze státního rozpočtu/ formou návratné finanční výpomoci.

Ve smyslu § 28 zákona:

O odvolání proti rozhodnutí Úřadu při uložení sankcí některému družstvu nebo fyzické osobě rozhoduje Ministerstvo financí.

Z výše uvedeného vyplývá, že MF nemá vůči spořitelním a úvěrovým družstvům žádné povinnosti ani oprávnění. V určitém vztahu je pouze vůči Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami, který vykonává kontrolu nad činnostmi jednotlivých družstev.

Je otázkou, do jaké míry byla kontrola, vykonávaná Úřadem pro dohled nad družstevními záložnami, kvalitní a zda je v možnostech Úřadu zjistit veškerá slabá místa nejenom v hospodaření jednotlivých DZ, ale v celém systému. I když MF nemá žádnou zákonnou možnost tuto kvalitu prověřit, je možné konstatovat, že personální obsazení Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami bylo nedostatečné a Úřad tak nebyl schopen vykonávat efektivní dohled. Ke změně k lepšímu by mělo dojít po nedávné personální obměně ve funkci ředitele Úřadu. Je třeba uvést, že činnost ÚDDZ závisí i na objemu finančních prostředků. Úřad je financován z prostředků záložen a v případě potřeby i návratnou finanční výpomocí ze státního rozpočtu. Pro příští rok ÚDDZ výpomoc ze SR nepožaduje.

1.5. Další instituce, které mají vztah ke spořitelním a úvěrním družstvům

1. Nadace spořitelních a úvěrních družstev, sídlem Podolská 50, Praha 4. Nadace vstoupila dnem 11.11. 1998 do likvidace, neboť nesplňovala podmínky zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech. Zde je třeba uvést, že nadace fungovala i jako protistrana ve vztahu ke kanadskému družstevnímu hnutí Desjardins, které poskytovalo po určitou dobu pomoc rozvoji družstevního peněžnictví v ČR, avšak vývoj, směřující ke vzniku velkých záložen byl v rozporu s představami kanadské strany a projekt pomoci byl ukončen.
2. Česká asociace záložen /dále jen ČAZ/, se sídlem Truhlářská 15, Praha 1. Aktivity ČAZ byly po celou dobu její existence účelově zaměřené ve prospěch co nejširších aktivit a působení DZ, neboť její vedení bylo v úzkých kontaktech s managementem největších družstevních záložen.
3. Zajišťovací fond družstevních záložen, sídlem Průběžná 76, Praha 10. Prostředky fondu jsou tvořeny z příspěvků jednotlivých DZ a jejich objem činí pouhých cca 17 mil. Kč.

II.

Vývoj a analýza stavu družstevního peněžnictví

2.1. Vývoj sektoru družstevního peněžnictví

Od 1. ledna 1996, kdy nabyl účinnosti zákon č. 87/1995 Sb., jež umožnil obnovení družstevního peněžnictví v České republice, uplynuly skoro 4 roky. Peněžní sektor v České republice obohatilo 79 činných družstev, které k 30.9.1999 sdužovaly téměř 120 000 členů a spravovaly více než 11 mld. Kč – viz tabulka č. 1 a grafy č. 1, 2 a 3 - příloha.

Tabulka č. 1

Období	Evidované DZ	DZ zapsané v OR	Počet členů	Členské podíly	Bilanční suma	Vklady	Úvěry	Finanční investice
1996	45	45	7 092	14 184 000 Kč	210 976 000 Kč	176 201 000 Kč	45 058 000 Kč	4 393 000 Kč
1997	69	66	25 160	53 144 000 Kč	1 413 798 000 Kč	1 267 196 000 Kč	186 161 000 Kč	218 038 000 Kč
97/96	153,33%	146,67%	354,77%	374,68%	670,12%	719,18%	413,16%	4963,31%
1998	101	76	63 301	87 100 000 Kč	4 686 843 000 Kč	4 484 636 000 Kč	1 854 865 000 Kč	650 255 000 Kč
98/97	146,38%	115,15%	251,59%	163,89%	331,51%	353,90%	996,38%	298,23%
30.9.1999	126	107	119 126	143 283 000 Kč	11 254 996 000 Kč	10 813 570 000 Kč	5 082 149 000 Kč	2 364 816 000 Kč
99/98	124,75%	140,79%	188,19%	164,50%	240,14%	241,12%	273,99%	363,68%

Ze 107 družstevních záložen zapsaných do OR je 28 neaktivních : 15 zahajujících + 5 neaktivních více než rok + 8 v likvidaci nebo ukončilo činnost

K 30.9.1999 byla pasiva družstevních záložen tvořena z 96% vklady členů, členské podíly tvořily 1,3% jejich objemu. Zhruba 46% z celkového objemu zdrojů poskytly záložny členům ve formě úvěrů, 16% aktiv je investováno přímo v dceřiných společnostech a 20% aktiv je alokováno v provozním majetku a pohledávkách vůči dceřiným společnostem. Přibližně 15% zdrojů mají záložny uloženy u jiných finančních institucí (banky a ostatní družstevní záložny).

Sektor družstevního peněžnictví zaznamenal akceleraci nárůstu objemu vkladů a počtu členů družstevních záložen v roce 1998 a zejména pak v prvních třech čtvrtletích roku 1999.

2.2. Aktuální stav a analýza sektoru družstevního peněžnictví

Přes 70% z družstevních záložen zapsaných do obchodního rejstříku poskytuje svým členům určitý rozsah činností, jež dovoluje zákon, tedy především přijímá vklady a poskytuje úvěry.

V 8 záložnách probíhá likvidace, 5 záložen nevykazuje žádné aktivity déle než rok a Úřad pro dohled nad družstevními záložnami předpokládá jejich likvidaci. Dále jsou ke dni 2.12. 1999 v nucené správě 3 záložny (I. Družstevní záložna Ostrava, Družstevní stavební záložna Praha, Živnostenské Spořitelni a Úvěrní Družstvo) a třem družstevním záložnám bylo uloženo rozhodnutí o zákazu a omezení vybraných činností (Rodinná záložna, Českomoravská družstevní spořitelna, Doudlebská družstevní záložna).

Mezi jednotlivými aktivními záložnami jsou značné rozdíly v objemu vkladů a počtu členů. Nejmenší družstevní záložny mají mezi 30 až 50 členy s celkovými vklady pod 1 000 000 Kč. Na druhé straně pět největších družstevních záložen obhospodařuje více než 73% trhu s objemem vkladů 7,9 mld. Kč a téměř 86 000 členy - viz graf č. 4.

Výše popsaná situace vyplývá z rozdílného pojetí družstevního peněžnictví. Určitá část družstevních záložen ve svých aktivitách navazuje především na předválečné tradice kampeliček a sdružují tedy menší počet členů, které spojuje určitá regionální, profesní či jiná vazba. Tato vazba a ztráta anonymity snižuje nebezpečí jistých negativních vlivů, umožňuje větší vliv členů na rozhodování o vývoji záložny, avšak na druhé straně vyvolává nebezpečí nedostatečné odbornosti jejich vedoucích představitelů.

Tabulka č. 2

	funkční záložny	Počet členů	Členské podíly	Bilanční suma
celkem	79	117 785	142 755 001 Kč	11 220 914 001 Kč
celostátní	7	86 741	78 170 000 Kč	8 754 999 000 Kč
podíl	8,86%	72,81%	54,56%	77,79%
regionální	18	19 661	39 784 000 Kč	1 615 542 000 Kč
podíl	22,78%	16,50%	27,77%	14,35%
lokální	29	7 282	13 391 000 Kč	503 398 000 Kč
podíl	36,71%	6,11%	9,35%	4,47%
profesní	17	3 412	10 576 000 Kč	337 925 000 Kč
podíl	21,52%	2,86%	7,38%	3,00%
nezařazené	8	688	834 000 Kč	9 050 000 Kč
podíl	10,13%	0,58%	0,58%	0,08%

Velké družstevní záložny se svým charakterem podobají spíše bankám. Vytváří zpravidla celorepublikovou síť poboček a oslovují široké spektrum potencionálních členů. Klasickým bankám konkurují především vyšším zhodnocením vkladů, relativní dostupností úvěrů a „komornějším“ stylem pojetí práce se zákazníky - viz graf č. 5.

Nežádoucím jevem jsou i ztráty v hospodaření družstevních záložen, které vykazuje více než 1/2 aktivních družstevních. Ztráta sektoru k III. čtvrtletí letošního roku bez zohlednění mimořádných výnosů a nákladů a před tvorbou opravných položek přesáhla 236 mil. Kč, tedy téměř 4% celkové bilanční sumy.

Krátkodobou ztrátovost není nutné nijak přeceňovat, protože vznik a rozvoj nového subjektu (záložny) přináší větší nákladovost. Na druhou stranu si nelze nepovšimnout negativního trendu hospodářského výsledku za celý sektor, který zejména souvisí s vysokými provozními náklady (zejména družstevní záložny s celostátní působností), náklady na reklamu a s nereálně vysokými úrokovými náklady.

Dalším nezanedbatelným jevem jsou investice do nevýnosných aktiv. Jedná se především o dceřinné společnosti a hmotný investiční majetek. Existence družstevních záložen je poté podmíněna trvalým přílivem nových vkladů a nutností investic do rizikových obchodů. Jákýkoliv

negativní výkyv toku vkladů může vážně narušit chod a likviditu družstevní záložny. Do této kategorie lze zařadit většinu velkých družstevních záložen.

Ke dni zpracování této zprávy lze konstatovat, že k 8 mld. Kč vkladů členů, což je 76% celkového objemu vkladů, nemají členové přístup. Jak již bylo uvedeno, vklady jsou zmrazeny u družstevních záložen, které patří do první desítky dle objemu vkladů. Tyto konkrétní údaje je nutné brát orientačně vzhledem k aktuálnímu vývoji v hospodaření jednotlivých družstevních záložen, v globálu však platí.

2.3. Vznik Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami

Úřad pro dohled nad družstevními záložnami začal působit k 1.1.1997, tedy více než rok po nabytí účinnosti zákona č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, a v období, kdy na trhu působilo již téměř 50 družstevních záložen. V současné době Úřad disponuje 6-ti pracovníky ve stálém pracovním poměru, nedostatečným technickým a prostorovým vybavením. Kontrolní aktivita ÚDDZ je založena na shromažďování a vyhodnocování informací o družstevních záložnách v rámci hlášení a kontrolách realizovaných přímo v družstevních záložnách. Nedostatečný a nekoncepční výkon kontrolních aktivit Úřadu pro dohled znemožnil vytvoření předpokladů nezbytných pro aplikaci opatření odpovídajících skutečnému stavu družstevních záložen.

Poznámka: Veškerá data obsažená v tomto dokumentu, včetně příloh, vycházejí z hlášení jednotlivých družstevních záložen Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami. Družstevní záložny neměly v letech 1996, 1997 a 1998 povinnost auditu účetní závěrky – použitá data tak nemusí být zcela přesná.

III.

Aktuální stav sektoru a výhled do budoucnosti

3.1. Problémy družstevních záložen

Na základě výše uvedených informací lze konstatovat, že hlavní důvody vzniku krize u jednotlivých, zejména největších družstevních záložen jsou následující:

- d) nedostatečná legislativa, která neumožnila především dostatečnou regulaci sektoru a nebyla schopna jednoznačně definovat postavení Úřadu pro dohled
- e) v potřebném rozsahu nevybudování Úřadu pro dohled, který vznikl ze zákona č. 87/1995 Sb., začal působit k 1.1.1997, dosud není plně funkční, a to z důvodu nedostatečné personální či materiálové vybavenosti a absence vnitřních zásad fungování
- f) personální a odborné nedostatky uvnitř družstevních záložen; jedná o úmyslné či neúmyslné negativní vlivy osob, které v jednotlivých záložnách působily nebo ještě působí

3.2. Hodnocení družstevních záložen

V roce 1998 bylo realizováno 46 kontrol a v prvním pololetí 1999 se uskutečnilo 39 kontrol. Nálezy z těchto kontrol lze shrnout následovně:

- nedostatky v účetní evidenci
- porušování a obcházení zákonů, zejména zákona č. 87/1997 Sb.
- nedodržení stanov a jejich zákonných náležitostí
- nedodržení informační povinnosti vůči Úřadu pro dohled
- poskytování úvěrů dceřiným společnostem a nečlenům
- vysoká ztrátovost a dlouhodobá návratnost některých investic

Přes závažnost těchto zjištění nebyly v roce 1998 ze strany Úřadu pro dohled vůči družstevním záložnám vyvozeny adekvátní opatření. Při analytické činnosti Úřad pro dohled přistoupil k orientačnímu rozdělení družstevních záložen do 3 základních kategorií. Tyto kategorie je možné charakterizovat následovně:

a) ohrožené družstevní záložny

- závažné porušení zákona
- ztráta vyšší než 10% bilanční sumy
- použití více než 50% vkladů v dceřiných společnostech
- ohrožení vkladů členů

b) sledované družstevní záložny

- porušení zákona
- ztráta v hospodaření
- problematické použití vkladů

- potencionální ohrožení vkladů
- c) *standardní záložny*
- nejsou informace o porušení platných pravidel

Tabulka č. 3

Skupiny	Počet	Bilanční suma		Členové		Členské podíly	
		DZ	tis. Kč	%	Počet	%	tis. Kč
Ohrožené	11	8 980 694	80,06%	93 604	79,45%	105 314	73,51%
Sledované	38	1 566 173	13,96%	17 145	14,55%	19 434	13,56%
Standardní	30	669 929	5,97%	7 068	6,00%	18 526	12,93%
Aktivní celkem	79	11 216 796	100,00%	117 817	100,00%	143 274	100,00%

3.3. Opatření nutná pro stabilizaci sektoru

- identifikace problémových družstevních záložen a okamžité řešení jejich stavu
- pozitivní prezentace těch družstevních záložen, u kterých auditor v rámci ověření účetní závěrky a Úřad pro dohled v rámci své kontrolní činnosti nezjistil nedostatky v činnosti a hospodaření
- novelizace současného zákona č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, kde musí být zejména upraveny následující oblasti:
 - posílení dozorové a kontrolní role Úřadu pro dohled
 - zavedení povinných auditů družstevních záložen
 - sestavování konsolidované účetní závěrky
 - vyšší základní jmění
 - zavedení regulačních norem (kapitálová přiměřenost, úvěrová angažovanost)
 - licenční řízení při zakládání družstevní záložny a přelicencování existujících záložen
 - omezení či zákaz zakládání dceřinných společností
- dobudování Úřadu pro dohled tak, aby byl schopen zabezpečit důslednější výkon kontrolní činnosti, včetně realizace přijatých opatření a potencionálních povinností vyplývajících z novely zákona
- zabezpečení dostatečné informovanosti členů družstevních záložen o jejich právech a povinnostech

3.4. Vazba budoucí právní úpravy na předpisy Evropských společenství

V členských státech Evropské unie jsou spořitelní a úvěrní družstva zahrnuta mezi úvěrové instituce, na které se vztahuje působnost První směrnice Rady č. 77/780/EHS z 12.12. 1977 o koordinaci zákonů, nařízení a správních předpisů vztahujících se ke zřízení a provozování podnikatelské činnosti úvěrových institucí (První bankovní směrnice) a Druhé směrnice Rady č. 89/646/EHS z 15.12. 1989 o koordinaci zákonů, nařízení a správních předpisů vztahujících se ke zřízení a provozování podnikatelské činnosti úvěrových institucí a měnící a doplňující Směrnicí 77/780/EHS (Druhá bankovní směrnice). Pokud některá členská země

nechce, aby se na některou úvěrovou instituci (spořitelni a úvěrní družstvo) vztahovaly bankovní direktivy, musí požádat o udělení výjimky ve smyslu čl. 2) První bankovní směrnice.

Za účelem řešení současného stavu a k zamýšlenému vstupu ČR do Evropských společenství je nezbytné přijmout novou právní úpravu pro činnost družstevních záložen. V nové právní úpravě bude zapotřebí učinit výrazné systémové změny, mezi ně patří např. změna postavení Úřadu pro dohled a zejména pak rozhodnutí o podřízení družstevních záložen plně pod bankovní direktivy Evropské unie. Mimo jiné by toto podřízení družstevních záložen pod bankovní direktivy představovalo možnost podřídit družstevní záložny kvalifikovanému bankovnímu dohledu České národní banky.

IV.

Závěr

4.1. Přehled důležitých skutečností

- 1) Spořitelní a úvěrní družstva vyvíjejí svou činnost mimo jakoukoliv kontrolní působnost České národní banky a Ministerstva financí.
- 2) Vznik DZ vyplnil mezeru, která na Českém trhu finančních služeb existovala.
- 3) DZ nasbíraly od svých členů dohromady k 30.9. 1999 cca 10,8 mld. Kč (3,1 miliardy Kč k 30.9. 1998).
- 4) Hospodaření většiny DZ končí se ztrátou - kumulativně téměř 250 milionů Kč k 30.9. 1999 (necelých 100 milionů Kč k 30.9. 01998).
- 5) Většina DZ má nedostatečnou výnosnost aktiv. S myšlenkou, že s reklamou přijdou další družstevníci utápějí některé DZ značné finanční částky v reklamní kampani. V zásadě lze říci, že vedení řady družstevních záložen se dopouští stejné chyby, jako banky počátkem 90. let, to je přílišné investice do expanze, zřizování poboček a všech záležitostí s tím spojených - investice do budov, technického vybavení, personálu atd.. S tím pak souvisí i zvýšené provozní náklady a přičteme-li k tomu vysoké úrokové výnosy nabízené členům, které jsou dle našeho názoru neúměrné, není překvapující (ze zkušeností z bankovní oblasti), že více než polovina DZ hospodaří se ztrátou. Velkým rizikovým faktorem pak jsou investice DZ do dceřinných společností, i když zákon takovéto aktivity DZ umožňuje. Jsou obavy, že takovéto investice ztrátovost DZ ještě zvýší.
- 6) V Zajišťovacím fondu družstevních záložen /obdoba Fondu pojištění vkladů u bank/ je v současné době pouhých cca 17 milionu Kč. Už při úpadku středně veliké DZ nebudou postačovat zdroje Fondu ani na výplatu náhrad pojištěných vkladů, tedy do max. částky 100.000 Kč na jednoho družstevníka.
- 7) Činnost ČNB se v dané oblasti jeví jako nedostatečná, neboť nevyužívá plně svěřených pravomocí tak, jak jí umožňuje zákon č. 87/1995 Sb.. ČNB má vůči spořitelním a úvěrním družstvům větší pravomoci a možnost kontroly než MF. V případě využívání možnosti, dané § 30 zákona č. 87/1995 Sb., by ČNB mohla, po vyhodnocení vyžádaných informací a podkladů (tak, jako to dělá u bank), upozornit ÚDDZ na případné hrozící nebezpečí v hospodaření některých DZ a ten by na základě upozornění České národní banky operativně zasáhl. Tímto způsobem by byla vykonávána, byť administrativní cestou, určitá kontrola nad hospodařením jednotlivých DZ, ale došlo by i ke kvalitativnímu zlepšení činnosti ÚDDZ.
- 8) Za účelem výkonu kvalitnější kontroly nad hospodařením DZ je zapotřebí posílit především pravomoci ÚDDZ a novelizovat některá ustanovení stávajícího znění zákona č. 87/1995 Sb., např. § 3, který upravuje předmět činnosti DZ. Úprava v tomto směru by měla být učiněna v nyní Poslaneckou sněmovnou projednávaném návrhu novely zákona č. 87/1995 Sb..

4.2. Předpokládaný budoucí vývoj družstevního peněžnictví

Při očekávání předpokládaného budoucího uspořádání družstevního peněžnictví je nutné vycházet ze současného stavu v sektoru a z požadavků vyplývajících z budoucího členství v EU, kde se na spořitelni a úvěrní družstva obecně vztahují bankovní direktivy EU.

Z hlediska současného stavu lze s vysokou pravděpodobností deklarovat, že problémy, které vznikly u velkých družstevních záložen, odstartovaly proces přeměny celého sektoru. Po ukončení této etapy lze předpokládat, že sektor bude mít jinou strukturu (pravděpodobně nebude 5 družstevních záložen majících 73% podíl na trhu), jinou úroveň nabídky služeb a úrokových podmínek (odchod od klasických bankovních poboček a vysokých úrokových sazeb), realizaci změn uvnitř družstevních záložen (personální změny, snižování režijních nákladů), zvýšení role Úřadu pro dohled a nové zkušenosti členů - družstevníků. Lze očekávat, že ne všechny záložny toto období „přežijí“. Sektor se pravděpodobně vrátí k objemům vkladů, úvěrů, bilanční sumy roku 1998, možná i nižším. Toto období pravděpodobně skončí do konce roku 2000.

V průběhu tohoto období však bude nutné definovat "systém", ve kterém by družstevní peněžnictví mělo fungovat.

Nebudeme-li brát v úvahu alternativu vynětí z působnosti směrnic EU týkajících se úvěrových institucí, bude nutno nalézt model fungování družstevního peněžnictví v rámci těchto evropských pravidel.

Vycházíme-li z předpokladů a přirozeného zaměření družstevního peněžnictví, lze charakterizovat budoucí model uspořádání jako soustavu, která se skládá z mnoha vzájemně provázaných prvků, která je zvenčí chápána jako celek a má svou samostatnou právní úpravu. Což je plně v souladu s českou právní tradicí i s požadavky komunitárního práva.

Jednotná soustava by měla mít tyto základní znaky:

- omezení suverenity jednotlivých družstevních záložen
- teritoriální omezení činnosti družstevních záložen
- vhodně řešené podřízení peněžnímu ústředí (forma tohoto ústředí musí odpovídat standardu pro úvěrní instituce, přičemž základní variantou je banka)
- vzájemné ručení záložen a peněžního ústředí
- souhrn vlastních fondů záložen a peněžního ústředí splňuje podmínky směrnic EU
- soustava tvoří konsolidovaný celek, který je vybaven a propojen jednotným informačním systémem
- dohled a regulaci vykonává instituce, která je vybavena pravomocí zásahu ve všech místech soustavy, ale může uznat výsledky dohledu a regulace vykonávané samotnou soustavou - nerozhoduje přitom, zda je výkon dohledu a regulace svěřen ústřední bance nebo jiné instituci
- soustava splňuje jako celek požadavky bankovních směrnic EU
- možné vytvoření banky pro podnikání na finančním trhu

Soustavami s obdobnými znaky jsou systémy Raiffeisen (Rakousko, SRN), Crédit Mutuel (Francie), Rabobank (Nizozemí) nebo Desjardins (Kanada-Québec).

4.3. Budoucí legislativní úprava činnosti spořitelních a úvěrních družstev

Z důvodu potřeby řešení současného nežádoucího stavu, kdy celý sektor družstevního peněžnictví, spravující téměř 11 miliard Kč, vyvíjí své rozsáhlé aktivity ve výslovně bankovních činnostech mimo jakoukoliv kontrolu ze strany České národní banky, navrholo již Ministerstvo financí zakotvit v novele zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ustanovení, dle kterého by činnost spořitelních a úvěrních družstev podléhala, ode dne účinnosti smlouvy o přistoupení České republiky k Evropské unii, dohledu ČNB. Tento návrh je návrhem harmonizačním, systémovým, neboť v zemích EU jsou, jak uvedeno výše, spořitelní a úvěrová družstva zařazena mezi úvěrové instituce, na které se vztahují bankovní směrnice; Komise EU požaduje po ČR, aby v tomto smyslu bylo postavení spořitelních a úvěrních družstev v ČR upraveno. Po zakotvení ustanovení o podřazení spořitelních a úvěrních družstev dohledu ČNB s odloženou působností (od nabytí účinnosti smlouvy o členství ČR v EU) bude Ministerstvem financí v tomto smyslu vypracována komplexní novela zákona č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech. Tím dojde k maximální míře ochrany vkladů členů družstevních záložen tak, jako tomu je u komerčních bank.

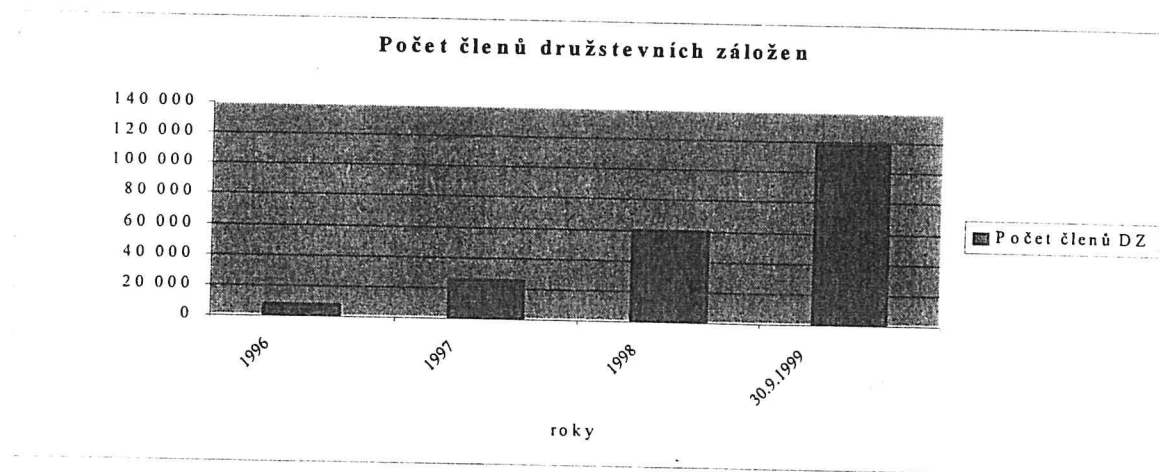
V.

Příloha

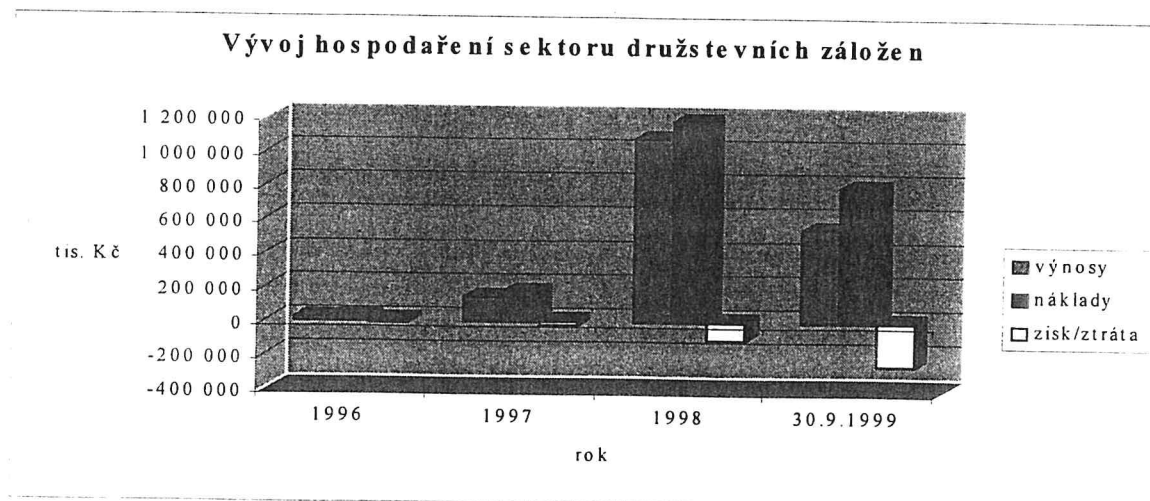
graf č. 1

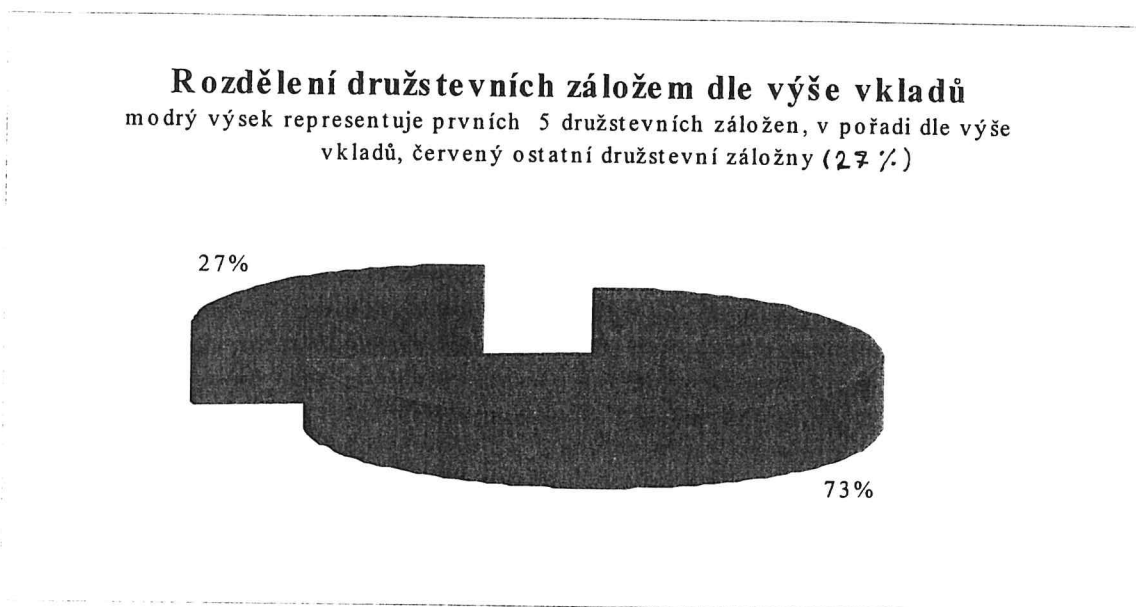
graf č. 2

graf č. 3

graf č. 4

graf č. 5

Rozdělení působnosti jednotlivých družstevních zálož

